

ДУХОВНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДНИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Юлія Шевченко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розкрито систему поглядів представників християнської, філософської та наукової думки різних періодів на духовну спрямованість полікультурної компетентності майбутнього вчителя. Доведено, що для професійної освіти майбутнього вчителя духовна спрямованість полікультурної компетентності є дуже важливою. Окреслено головні проблеми духовно-морального виховання особистості, визначено напрями готовності майбутніх фахівців до педагогічної діяльності в полікультурному, мультикультурному та крос-культурному просторі. Обґрунтовано використання духовно-особистісного підходу в процесі актуалізації та розвитку духовного потенціалу особистості, завдяки якому формується здатність майбутнього вчителя адаптуватись до різної культурної й особистісної реалізації. Наголошено, що полікультурна компетентність є вагомим складником професійної освіти майбутнього вчителя.

Ключові слова:

духовна спрямованість; полікультурна компетентність; духовно-моральне виховання; педагогічна діяльність; духовно-особистісний підхід; полікультурний простір; мультикультура; крос-культурний простір.

Аннотация:

Шевченко Юлія. Духовная направленность поликультурной компетентности как составяющего компонента профессионального образования будущего учителя.

В статье раскрыта система взглядов представителей христианской, философской и научной мысли разных периодов на духовную направленность поликультурной компетентности будущего учителя. Доказано, что для профессионального образования будущего учителя духовная направленность поликультурной компетентности очень важна. Обозначены главные проблемы духовно-нравственного воспитания личности, определены направления готовности будущих специалистов к педагогической деятельности в поликультурном, мультикультурном и кросс-культурном пространстве. Обосновано использование духовно-личностного подхода в процессе актуализации и развития духовного потенциала личности, формирующего у будущего учителя способность адаптироваться к различной культурной и личностной реализации. Подчеркнуто, что поликультурная компетентность является важной составляющей профессионального образования будущего учителя.

Ключевые слова:

духовная направленность; поликультурная компетентность; духовно-нравственное воспитание; педагогическая деятельность; духовно-личностный подход; поликультурное пространство; мультикультура; кросс-культурное пространство.

Resume:

Shevchenko Yuliia. Spiritual orientation of multicultural competence as an integral component of future teacher's professional education.

The article presents views of the representatives of Christian, philosophical and scientific thought on the spiritual orientation of future teacher's multicultural competence. It is proved that the spiritual orientation of multicultural competence is an integral component of future teacher's professional education. In the article the main issues of person's spiritual and moral education are determined; the directions of future specialists' readiness for the pedagogical activity in the polycultural, multicultural and cross-cultural space are also emphasized. The author provides the rational for the use of the spiritual and personal approach in the process of actualization and development of the person's spiritual potential. It is noted that this approach forms future teacher's ability to adapt to different cultural and personal situations. The findings of the research raise the question of the necessity to define the multicultural competence as an integral component of future teacher's professional education.

Key words:

spiritual orientation; polycultural competence; spiritual and moral education; pedagogical activity; spiritual and personal approach; polycultural space; multicultural; cross-cultural space.

Постановка проблеми. Сьогодні, унаслідок світових інтеграційних процесів, усе більшої актуальності набувають міжкультурна освіта й полікультурне виховання. Сучасна соціальна ситуація в Україні, розширення контактів з іншими країнами, а також процес глобалізації суспільного розвитку вимагають від людини розуміння не тільки рідної культури, а й культури інших народів, входження в «множинність» наявних культур. Активна життєва позиція нинішньої молоді, яка є найбільш діяльною спільністю, має великий вплив на інтеграційні процеси в Європі та світі. Духовним лідером молодого покоління, що акумулює його життєві позиції, є студентство, покликане адекватно й динамічно контактувати з навколишнім світом, з собою, з іншими людьми, уміло взаємодіяти в крос-культурному просторі.

У нормативних освітніх документах (Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. (2002), закони України «Про освіту»

(2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепція національного виховання студентської молоді (2009), Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року (2012), Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013) та ін.) зазначається, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного й культурного розвитку особистості. У цих документах наголошується, що національні інтереси України полягають у збереженні й примноженні традицій вітчизняної школи, у вихованні високої моральності й патріотизму в молодого покоління, у збагаченні на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у вивчення досліджуваної проблеми є праці науковців, у яких уже

розглядалися ті чи інші її аспекти. Серед досліджень останнього часу виділимо роботи вчених-педагогів (О. Будник, Є Бубнов, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сластьонін, Д. Бенкс, Л. Гайсіна, О. Гукаленко, Р. Назарова, Г. Палаткіна та ін.), у яких розкриваються проблеми мультикультурної освіти, полікультурного виховання, міжкультурної освіти, інтелектуальної освіти, а також досліджується мета мультикультурної освіти та її важливість у педагогіці міжетнічного діалогу. Теоретичні основи професійної підготовки вчителя були предметом вивчення О. Будник, Є Бубнова, Я. Бузинської, Є. Гудкова, Н. Кузьміної, Л. Подимової, Н. Сопнева, В. Сластьоніна, Ю. Шевченко, Н. Янкіної. У працях цих дослідників розкрито закономірності розвитку професійної діяльності педагогів і студентів, порушено проблеми готовності майбутніх учителів до діяльності в освітньому середовищі, сформульовано принципи та технології професійної готовності педагога.

Формулювання цілей статті. Мета статті – репрезентувати основні погляди вчених на духовну спрямованість полікультурної компетентності як важливого складника професійної освіти майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готовність майбутнього вчителя до духовно-морального розвитку молодших школярів у крос-культурному просторі є багатоаспектною проблемою. Одним з її аспектів є забезпечення сприятливих умов для розвитку позитивної етнічної ідентичності у студентській спільноті. Це реалізується на практиці через самоствердження особистості, через свободу самореалізації, утвердження гідності й здатності особистості інтегруватися з іншими культурами [15].

Певні аспекти формування готовності педагогів розглянуто в дослідженні Л. Гайсіної, яка окреслює основні напрями педагогічної діяльності, спрямованої на формування у студентів педагогічних ВНЗ готовності до спілкування в крос-культурному просторі, і звертає увагу на сукупність знань, напрацьованих різними народами в процесі взаємодії [3].

Дослідження сучасних авторів ґрунтуються на працях Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, Я. Коменського, у яких розкриваються шляхи виховання поваги, національної гідності, культурно-історичного розвитку особистості, історичного й психічного розвитку представників різних народів. Особливості розвитку діалогу та взаємовпливу етнічних культур відображено в роботах В. Белінського, П. Блонського, А. Герцена, А. Макаренка, С. Шпицького та ін. У працях Дж. Бенкк, М. Крилова, Т. Палаткіної,

М. Уоцера та К. Цюрхера розкрито взаємовідносини представників різних культур.

Дослідження цих авторів свідчать, що в питаннях формування готовності студентів педагогічних вузів до культурно-морального розвитку молодших школярів у сучасному крос-культурному просторі доводиться стикатись з труднощами, пов'язаними з недостатнім рівнем професіоналізму, з незнанням орієнтирів у питаннях міграційних процесів та інших змін світового рівня. Це підтверджується браком як теоретичних розробок, так і практичних напрацювань.

Визначення поняття крос-культурного простору переплітається з поняттям збереження унікальності культур, з рухом по шляху взаєморозуміння в єдиному просторі спілкування, з поглибленим пізнанням чужих і власних культурних особливостей. Підкреслимо, що в процесі формування готовності студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів, відповідно до вимог крос-культурного простору, одночасно беруть участь педагоги та студенти, як особи, що взаємодіють між собою.

Для визначення характеристики осіб, що взаємодіють у крос-культурному просторі, а також сутності взаємодії носіїв інформації і тих, хто її приймає, з метою досягнення порозуміння були сформульовані форми взаємодії, які повинні забезпечити:

1. Зацікавленість сторін, що контактують, у досягненні цілей.
2. Наявність в осіб – носіїв інформації – достатнього рівня професійної підготовки.
3. Виявлення форм і засобів встановлення контактів та їх реалізація, завдяки чому відбувається процес передачі інформації.
4. Визначення ступеня готовності до сприйняття інформації.

Ще одним важливим аспектом є визначення крос-культурних взаємодій в умовах глобалізації. Цей напрям досліджувала Г. Конопльова, яка в роботі «Специфіка крос-культурних взаємодій в умовах глобалізації» схарактеризувала організацію крос-культурних взаємодій в умовах розвитку глобалізаційних процесів; довела, що крос-культурна взаємодія є закономірним процесом встановлення контактів між системами патернів, наділених певним набором характерних рис, що змінюються під впливом різноманітних факторів; визначила методи досліджень порушеної проблеми в педагогіці (теоретичний, аналіз філософської, психологічно-педагогічної літератури, анкетування, інтерв'ю, спостереження, бесіди, опитування, тестування, моделювання процесу, аналіз результатів експериментів навчально-виховного напрямку) [9].

Крос-культурна взаємодія в просторовому аспекті визначає обсяг взаємовідносин у питанні

впливу педагогічних форм, методів тощо на формування готовності студентів до культурно-морального розвитку молодших школярів.

Формування професійних якостей студентів в умовах глобалізації неможливе без з'ясування значення цінностей мультикультури в полікультурному просторі, коли суспільство визнає рівноправність усіх культур, без будь-якої дискримінації, а також можливості встановлення громадянського примирення та згоди.

Осмилення особливостей і рівня культурного розвитку рідного краю, своєї країни є основою формування національної свідомості особистості й передумовою пізнання полікультурності своєї країни та інших країн світу. Серед національних цінностей виділяються: мова, культура, традиції, історія, особливості етносу та епосу, релігія; серед загальнолюдських – доброта, відвертість, любов, взаємодопомога, дружба, гуманізм, здоров'я, мораль.

Професійні знання, уміння, навички, гуманістичний підхід у спілкуванні є ціннісними професійними орієнтирами. Педагог сучасного навчального закладу у своїй професійній діяльності зобов'язаний створювати умови, сприятливі для розвитку позитивної етнічної ідентичності, тобто самоутвердження особистості у свободі самореалізації, утвердження гідності та здатності особистості до інтеграції з іншими культурними формаціями, відмову від авторитарних способів взаємин (Н. Кузьмін, А. Марков, В. Сластьонін). Сприйняття загальнолюдських цінностей, толерантність й плюралізм, протистояння дискримінації й расизму – це основні вимоги до полікультурної освіти.

Сучасні науковці визнають полікультурну освіту важливим компонентом професійної діяльності освітян. Ж. Шайгозова окреслила такі вимоги до змісту полікультурної освіти: відображення в навчальному матеріалі гуманістичних ідей, інформація про самобутні унікальні риси в культурах народів країн і світу, розкриття в культурах різних народів загальних елементів, традицій, що дають змогу жити в мирі та злагоді, залучення молоді до світової культури, розуміння взаємозалежності країн і народів у сучасних умовах з урахуванням процесу глобалізації [14].

Отже, полікультурна освіта для сучасного педагога повинна стати складником професійної освіти, спрямованим на засвоєння професійних знань, відповідно до вимог полікультурного середовища. Проблеми освіти в сутності діалогу культур у полікультурному середовищі розглянуто в працях В. Біблера, Е. Пасова та ін.

Умови підготовки педагога до професійної діяльності є тим стрижнем, навколо якого

формується всі подальші дії, спрямовані на вплив педагога на учня. Серед цих умов виділяють такі:

1. *Соціальні умови*: демократичне середовище, позитивне суспільне життя й плюралістичні погляди педагогічного колективу.

2. *Організаційні умови*: відтворити специфічну ситуацію, що передбачає збирання й аналіз інформації полікультурного змісту. Розробити науково-методичний посібник для забезпечення управління процесом підготовки викладача до професійної діяльності. Забезпечити контроль за якістю навчання та його аналіз.

3. *Педагогічні умови*: Систематичне накопичення етнопсихологічних знань. Створення навчальних програм з урахуванням специфіки поліетнічного регіону й сусідніх з цим регіоном культур. Провести науково-дослідницьку роботу з проблем готовності педагогів до майбутньої професії.

4. *Психологічні умови*: розвиток персональної особистості педагога з питань етнотолерантності, національної психології, міжнаціональних конфліктів.

Сферами сприйняття індивідуальності є: інтелектуальна, мотиваційна, емоційна, предметно-практична, вольова, екзистенціальна, здатність до самооцінки. Оскільки навчальний процес у сфері освіти – це взаємодія педагога та учня, то взаємодія їх вимагає врахування впливу кожної зі сфер сприйняття на кінцевий результат взаємодії. Дуже важливою є послідовність впливу на учнів для досягнення успіху у формуванні певної якості їхніх знань і вмінь.

Термін «готовність», на думку дослідників розвитку педагогічної науки, означає здатність до виконання діяльності, зокрема професійної. С. Гончаренко, наприклад, визначав готовність як професійно важливу якість особистості. Професійна готовність педагога містить у собі мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий і оцінювальний компоненти [14].

У вітчизняній науці готовність педагогів до професійної діяльності стала розглядатись у другій половині ХХ століття. У працях учених-педагогів К. Дурай-Новакової, О. Мотрич, Г. Костюка, Н. Кузьмінової, О. Мороза, В. Сластьоніна, А. Щербакова готовність до педагогічної праці визначена як здатність до діяльності.

Сьогодні в педагогічній науці готовність розглядають як інтегровану якість особистості (Ю. Пелех), спрямовану на адекватну реакцію щодо можливості виконання освітніх завдань, які постають у навчально-виховному процесі. Є. Зеєр підкреслює, що прагнення оволодіти професією – це одне, а зовсім інше – підготуватись до професійної діяльності.

Педагоги-науковці по-різному визначають структуру професійної діяльності. Так, зокрема Н. Горбач, Н. Кичук, А. Ліненко висувають на перший план ставлення особистості педагога до професії. Н. Кузьміна, Л. Спірін, В. Сластьонін, О. Щербаков у педагогічній діяльності вважають найважливішим використання таких компонентів, як мотиваційний, змістовий, процесуальний та організаційний. Учені Є. Малібиць, О. Тихомиров, А. Ліненко дотримуються думки, що використання таких компонентів, як мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий є необхідним у педагогічній практиці. На переконання В. Моляко, основними психологічними компонентами готовності педагогів до професійної діяльності є знання, уміння, навички та мотиви діяльності.

Психологи та педагоги трактують готовність до професійної педагогічної діяльності як можливість реалізації певної настанови. Готовність як стан – це готовність до виконання певної діяльності.

Проаналізувавши різні погляди науковців, можемо зазначити, що підходи до поняття «готовність до професійної педагогічної діяльності» різноманітні, оскільки педагоги, психологи й соціологи пропонують споріднені дефініції, проте ядром поняття є практична готовність до застосування знань і вмінь.

На думку вчених С. Шишова, І. Агапова, нова концепція освіти й виховання передбачає ліквідування розриву між результатами навчання й сучасними вимогами до педагогічної практичної діяльності, особливо в духовно-моральному вихованні молоді.

Виховання особистості в напрямі розвитку інтелекту, мотивації престижу професії, духовно-морального розвитку, як зауважував М. Костомаров, криється в житті багатьох поколінь українців, у їхній культурній спадщині і, зокрема, у південноукраїнських народних піснях. Про це свідчать його праці «Про історичне значення південноруського пісенного мистецтва», «Історія козацтва» тощо.

М. Драгоманов звернув увагу на те, що виховання молодого покоління повинно будуватись насамперед на основі культурної, духовної та етнічної спадщини українського народу. Але, підкреслював науковець, спираючись на перевірені часом власні моральні цінності, кожен народ має збагачуватись духовним надбанням інших народів, при цьому його морально-духовні цінності мають розвиватись [6].

У працях М. Грушевського схарактеризовано основні чинники духовно-моральних орієнтирів української молоді. Так, у роботах «З історії релігійної думки на Україні» та «Про українську

мову і українську школу» відзначено роль народних традицій і мови в духовно-моральному вихованні української молоді.

Значний внесок у вивчення духовно-моральних цінностей і традицій української ментальності зробили вчені – представники української діаспори.

Зокрема Д. Донцов визначив специфіку національного типу особистості й наполягав на тому, що для українського народу єдиним порятунком є повернення до власних традицій. Духовно-моральні цінності стали предметом дослідження О. Воропая, який підкреслював у своїх працях, що традиції, звичаї, мова – найцінніші елементи, які об'єднують людей в один народ, в одну націю.

Б. Цимбалівський, досліджуючи проблему ідентичності особистості серед українців, що проживають у Канаді, зазначив, що духовно-моральні цінності українці передають майбутнім поколінням як естафету [13].

Ще один представник української діаспори – С. Ярмусь, аналізуючи ідеали та цінності українців, у своїй роботі «Духовність українського народу» вказав на те, що в різні історичні періоди безперестанно й завжди українці намагались творити лише добро [17].

Досвід педагогічної практики свідчить, що сучасні вимоги до підготовки майбутніх учителів у напрямі гуманізації, людиноцентризму – це розробка програми гуманістичного підходу до спілкування, що ґрунтується на розвитку духовно-морального виховання. Готовність учителя до професійної діяльності – це організація умов педагогічної діяльності, осмислення значення для діяльності таких підходів, як пізнавальний, мотиваційний і мотиваційно-емоційний.

Основними критеріями сформованості ініціативи педагога є: професійно-особистісна свідомість, активізація педагогічної діяльності, професійна саморефлексія. Рівень їх прояву – це вплив педагога на свідомість учня, що характеризується рівнем підготовки студентів педагогічного ВНЗ відповідно до вимог духовно-моральному виховання, починаючи з молодших школярів.

Найменш опрацьованими в теоретичному й практичному планах є аналіз і оцінювання значення духовного потенціалу особистості зокрема й нації загалом. Водночас практика свідчить, що розвиток духовного потенціалу особистості є однією з умов існування й розвитку як окремого суспільства, так і людства.

Наукові погляди на розвиток духовно-моральних цінностей коріняться в релігії, мистецтві, філософії, традиціях народів. Стародавній мислитель і практик Патанджалі розглядав духовний потенціал особистості як

чисту свідомість, вільну від полону неконтрольованих думок, почуттів та емоцій. Чиста свідомість, на його думку, характеризується вибірковістю, рефлексією, блаженством і цілісністю й досягається правильно спрямованими вольовими зусиллями. А перешкодами для пізнання власної духовної сутності мислитель визнавав розумову інерцію, зверхність, лінощі, емоційну неврайонованість, помилкове сприйняття світу, нездатність до концентрації, інтроспекції й утримання медитативного стану.

За Г. В. Ф. Гегелем, людська свідомість – це ступінь рефлексії духу. Сутністю людини є сам вільний дух, що набуває існування у свідомості. Найважливішим моментом духовного становлення людини мислитель уважав здатність осягати власне «Я», усвідомлювати свій духовний потенціал і духовні потреби [4].

На думку філософа-ідеаліста В. Соловйова, розкриття духовного потенціалу пов'язано з вивільненням духовної свідомості [11].

Філософ, учений і богослов П. Флоренський був переконаний, що «людина є носієм духовної гармонії, яка може бути в потенціальному стані не виявленою, потенційною» [12].

С. Франк розглядав духовно-моральні ідеї не тільки в контексті індивідуального розвитку, а й у площині розвитку суспільства. Головними принципами побудови духовного суспільства вчений визнає такі:

- принцип авторитету, який забезпечує добровільне підкорення й ґрунтується на вірі в правду, справедливості й готовності до служіння;

- принцип ієрархізму, який спростовує «зрівнялівку» в суспільстві й забезпечує кожному місце відповідно до його відносної значущості та цінності;

- принцип аристократизму, що передбачає панування найбільш гідних представників людства, які завжди є меншістю;

- принцип двоєдності світського й духовного, розподілу й узгодження внутрішнього, сутнісно-морального служіння людини й зовнішнього, державно-правового служіння.

Наукові дослідження порушеної нами проблеми спираються на філософсько-педагогічну спадщину вітчизняних християнських філософів – В. Войно-Ясенецького та В. Зіньковського [2; 7]. Так, у працях В. Войно-Ясенецького зазначається, що «духовною енергією проникнута вся неорганічна природа, увесь світ, але тільки у вищих формах ця енергія досягає значення вільного духа, що сам себе усвідомлює». В. Зіньковський розглядав духовність з позиції християнської антропології, підкреслюючи, що тогочасна психологія все більше схилилась до виділення в людині трьох

складників її цілісної природи – Духу, Душі й Тіла.

Усвідомлення людиною власних духовних потреб є свідченням певного рівня її духовного потенціалу. Духовність не тільки інтегрує в собі вищі надбання особистості в інтелектуальній, моральній та естетичній сферах життя, а й виступає змістовим і функціональним складником свідомості, але духовність не потрібно зводити до індивідуальних рис людини. Багатомірність людини зумовлює поєднання суперечливих потреб – від біологічних до соціальних, від соціальних до духовних:

- «Я» духовне – духовні цінності, ідеали;

- «Я» соціальне – соціальні норми, закони;

- «Я» біологічне – природні інстинкти.

У суспільстві є особистості, які підпорядковують сутність свого існування не тільки суто біологічним потребам (безпека, їжа, сон), а й цікавляться соціальними цінностями – справедливістю, злагодою, толерантністю в суспільстві; інші займаються самовдосконаленням, наслідують вищі духовні ідеали й цінності (любов, істина, добро, краса, чистота, мудрість), що відповідає поняттю духовної орієнтації особистості. Духовна природа людини здебільшого пов'язується дослідниками не з особистістю, а з людською сутністю. Спираючись на поняття «сутність», В. Ямницький визначив «сутнісну характеристику людської природи, спрямовану на досягнення тих потреб, що виявляються у формі саморозвитку, особистісного зростання й творчості. При цьому творчість може як узгоджуватись з духовними цінностями, так і суперечити векторам духовної спрямованості. Бездуховна творчість – це руйнівні для планети екологічні проекти, зброя, комп'ютерні віруси, твори мистецтва, які утверджують жорстокість, егоцентризм, насильство тощо [16].

Причини бездуховності криються в таких людських якостях, як споживацтво, претензійність, властолюбство, бюрократизм і схильність до демагогії, прагнення з усього мати зиск, заздрість, лукавство, лицемірство, невдячність, недікатність, кар'єризм, хабарництво, статєва розпуста, недобррозичливість. З огляду на це, сучасні дослідники виділили два діалектичні полюси: духовність – бездуховність. Духовності притаманні такі риси, як Краса, Добро, Істина, бездуховності ж – Потворність, Зло, Неправда.

Учені визнають, що духовні потреби особистості можуть бути усвідомлені людиною на початку життя, у старості, а можуть зовсім не виявитись протягом усього життя. Розвиток духовної мотивації особистості є складним і відповідальним завданням для сім'ї та системи освіти. Відомо, що основними факторами, які

впливають на особистість, є родина, засоби масової інформації, самоосвіта, спілкування з ровесниками, мистецтво, участь у суспільному житті.

У сучасному соціумі важливу роль у формуванні особистості відіграє Інтернет як складник світового крос-культурного простору. Оскільки сучасна особистість формується відповідно до вимог гуманізації й демократизації, то необхідним стає й формування самосвідомості особистості. Особистість, на думку І. Беха, «суб'єкт вільного і морально відповідального діяння». Вчинки особистості є справжнім показником її духовно морального розвитку, тому в сучасних вимогах до виховання наголошується на особистісно-орієнтованому підході [1].

Актуалізація й розвиток духовного потенціалу особистості потребують активності відповідних психологічних механізмів. Ціннісна спрямованість на Красу, Добро та Істину може розглядатись як ознака духовного потенціалу людини ще в дитинстві.

На основі запропонованих ученими О. Залевською, Ю. Машбицем, І. Булах визначень поняття «психологічні механізми» стало можливим дійти висновку, що психологічні механізми духовного розвитку являють собою низку психічних функцій, що розгортаються в часі послідовно або діють одночасно, зумовлюючи виникнення особистісних новоутворень, які в сукупності зумовлюють розвиток духовного потенціалу особистості.

У працях А. Маслоу одним з найважливіших психологічних механізмів розвитку особистісного зростання є самореалізація. Цей механізм вагомий для особистісного приниження інших, що суперечить потребам і мотивам духовного розвитку [10].

На думку відомого психолога І. Беха, психологічні механізми духовного розвитку особистості мають відтворювати не тільки процеси індивідуалізації, самоактуалізації й соціалізації, а й забезпечувати розвиток її духовного потенціалу. Наведені психологічні механізми цілком не забезпечують морально-духовні досконалості вихованця.

Як зазначає В. Ямницький, «продовжуючи рухатись у напрямі самоусвідомлення власних ідентифікацій, у процесі освоєння простору “Я” духовного, людина відкриває в собі потребу самовизначення щодо власної позиції в часовому континуумі існування. Завдяки ідентифікації

з іншими відбувається децентрація. Механізм децентрації полягає в зміні поглядів, позицій суб'єкта внаслідок зіткнення, зіставлення та інтеграції його позицій з позиціями, які відрізняються від його власних [16].

У нашому дослідженні вимоги до професійної діяльності вчителя в крос-культурному просторі виражені в зміні стратегії, спрямованої на формування поведінки школярів молодшого віку відповідно до діалогової стратегії взаємодії, на відміну від стратегії впливу, що спирається на маніпулятивність монологічної стратегії взаємопорозуміння.

У полікультурному середовищі крос-культурного простору формування особистісної полікультурної свідомості, полікультурної професійно-педагогічної компетентності є головною передумовою реалізації навчально-виховної діяльності на засадах толерантності й демократизму.

Нині, відповідно до світових інтеграційних процесів, полікультурне виховання набуває актуальності в практичній діяльності українських освітніх закладів. Реалізація полікультурної компетентності передбачає вивчення таких рис людської особистості, як сприйняття, почуття, цінності, ставлення й досвід тощо.

На думку К. Карденас, Е. Клейвса, формування полікультурної педагогічної компетентності та практична реалізація її в різноманітному соціальному середовищі є можливими, якщо педагог спирається на знання, почуття й досвід студентів. Саме вони є підґрунтям для набуття здатності адаптуватись до різної культурної й особистісної реалізації та на цій основі – для розвитку нового розуміння й нових знань про навколишній культурно й соціально диверсифікований світ.

Висновки. Отже, ми доходимо висновку, що полікультурна педагогічна компетентність є важливим складником професійної освіти майбутнього педагога, а здатність адаптуватись до різної культурної та особистісної реалізації можна розвивати в особистості, використовуючи духовно-особистісний підхід у процесі актуалізації та розвитку її духовного потенціалу.

Подальше вивчення порушеної проблеми передбачає з'ясування специфіки готовності майбутніх учителів початкової освіти до діяльності в крос-культурному просторі вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Особистість в духовному просторі / І. Бех. – К.: Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Войно-Ясенецький В. Ф. Наука и религия: Дух, душа и тело / Святитель Лука (Войно-Ясенецкий). – М.: Бинном, 2006. – 315 с.
3. Гайсина Л. Ф. Формирование готовности студентов вуза к общению в мультикультурной среде: дисс. ...

References

1. Bekh, I. (2012). *Personality in the spiritual space*. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian].
2. Voyno-Yasenetsky, V. F. (2006). *Science and religion: Spirit, soul and body*. Moscow: Binom. [in Russian].
3. Gaisina, L. F. (2003). *Formation of students' readiness for communication in a multicultural delusion: thesis*. Moscow. [in Russian].

- кандидата пед. наук: 13.00.01 / Л. Ф. Гайсіна. – Оренбург: ОГУ, 2003. – 182 с.
4. Гегель Г. Сочинения: в 14 т. / Г. Гегель; пер. с нем.; Т. 3: Энциклопедия философских наук. – Ч. 3: Философия духа. – М.: Госполитиздат, 1956. – 372 с.
 5. Гончаренко С. У. Методика як наука / Семен Устимович Гончаренко. – Хмельницький: Вид-во ХГПТК, 2000. – 230 с.
 6. Драгоманов М. П. Чудацькі думки про українську національну справу // Драгоманов М. П. Вибране. – К., 1991. – С. 534.
 7. Зіньковський В. Про соціальне виховання / В. Зіньковський; Всеукр. коопер. вид. союз. – К.: Друк. Всеукр. коопер. вид. союзу, 1920. – 64 с.
 8. Квит С. М. Дмитро Донцов: Ідеологічний портрет. – [2-е вид., виправл. і доп.]. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2013. – 192 с.
 9. Конопльова Г. О. Специфіка крос-культурних взаємодій в умовах глобалізації: дис. ... кандидата філософ. наук: 09.00.04 / Конопльова Ганна Олексіївна. – Луганськ, 2012. – 188 с.
 10. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу; пер. с англ. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
 11. Соловьёв В. С. Чтения о Богочеловечестве / В. С. Соловьёв. – М.: ООО «Издательство АТС», 2004. – 251 с.
 12. Флоренский П. А. У водоразделов мысли / свящ. П. А. Флоренский // Сочинения: в 4 т. – М.: Мысль, 1994–1999. – Т. 3. – Ч. 2. – 623 с.
 13. Цимбалівський Б. Родина і душа народу / Б. Цимбалівський // Українська душа: зб. статей; відп. ред. В. Храмова. – К.: Фенікс, 1992. – С. 66–96.
 14. Шайгозова Ж. Н. Підготовка майбутнього учителя образотворчого мистецтва к формуванню полікультурної особистості школяра: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Жанерке Наурызбаевна Шайгозова. – Омск, 2006. – 172 с.
 15. Шевченко Ю. М. Готовність студентів до духовно-морального розвитку молодших школярів у крос-культурному просторі / Ю. М. Шевченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал; голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – № 1(65). – 298 с. – С. 194–206.
 16. Ямницький О. В. Роль суб'єктної активності в процесі становлення професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього практичного психолога [Електронний ресурс] / О. В. Ямницький // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2014. – Т. 19. – Вип. 4. – С. 88–94. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2014_19_4_13.
 17. Ярмусь С. Духовність українського народу / С. Ярмусь. – Вінніпег, 1983. – 227 с.
 4. Hegel, G. (1956). *Compositions: In 14 vol. Vol. 3: Encyclopedia of Philosophical Sciences. Part 3: Philosophy of the Spirit*. Moscow: Gospolitizdat. [in Russian].
 5. Honcharenko, S. U. (2000). *Methodology as a Science*. Khmelnytsky: Vyd-vo KhGPK. [in Ukrainian].
 6. Drahomanov, M. P. (1991). *Wonderful Thoughts on the Ukrainian National Case*. In: Selected works. Kyiv. [in Ukrainian].
 7. Zinkovskiy, V. (1920). *On Social Education*. Kyiv: Druk vseukr. koop. vyd soiuzu. [in Ukrainian].
 8. Kvyt, S. M. (2013). *Dmytro Dontsov: Ideological portrait. 2nd ed., corrected and supplemented*. Lviv: Halytska vydavnycha spilka. [in Ukrainian].
 9. Konopliova, H. O. (2012). *Specificity of cross-cultural interactions in the conditions of globalization: thesis*. Luhansk. [in Ukrainian].
 10. Maslow, A. (1999). *New frontiers of human nature*. Trans. from English. Moscow: Smysl. [in Russian].
 11. Soloviov, V. S. (2004). *Reading on the God-manhood*. Moscow: OOO "Publishing House ATS". [in Russian].
 12. Florenskii, P. A. (1994-1999). *At the watersheds of thought*. In: Works: in 4 volumes. Vol. 3. Moscow: Mysl'. [in Russian].
 13. Tsimbalivskiy, B. (1992). *Family and soul of the people*. In: Ukrainian soul: coll. of articles. Kyiv: Feniks, 66–96. [in Ukrainian].
 14. Shaygozova, Zh. N. (2006). *Preparation of the future teacher of fine arts for the formation of the polycultural personality of the schoolchild: thesis*. Omsk. [in Russian].
 15. Shevchenko, Yu. M. (2017). *Readiness of students for the spiritual and moral development of junior schoolchildren in the cross-cultural space. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 1 (65), 194–206. [in Ukrainian].
 16. Yamnytskii, O. V. (2014). *The role of subject activity in the process of formation of professional-value orientations of the future practical psychologist*. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiia*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2014_19_4_13. [in Ukrainian].
 17. Yarmus, S. (1983). *The Spirituality of the Ukrainian People*. Winnipeg. [in Ukrainian].

Рецензент: Молодиченко В.В., д.філософ.н., професор

Відомості про автора:

Шевченко Юлія Михайлівна
 shevchenko_yuliia@mdpu.org.ua
 Мелітопольський державний педагогічний
 університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна

doi:

Information about the author:

Shevchenko Yuliia Mykhailivna
 shevchenko_yuliia@mdpu.org.ua
 Bohdan Khmelnytsky Melitopol
 State Pedagogical University
 20 Hetmans'ka St., Melitopol,
 Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi:

*Матеріал надійшов до редакції 14. 11. 2017 р.
 Прийнято до друку 12. 12. 2017 р.*

*Received at the editorial office 14. 11. 2017
 Accepted for publishing 12. 12. 2017*